

УДК 658.152.001

Феняк Л.А.,

асистент кафедри економіки, Вінницький національний аграрний університет

**Теоретичні підходи до визначення сутності інвестиційних ресурсів
підприємств**

L. Fenyak

assistant of Department of Economics, Vinnytsia National Agrarian University

**Theoretical approaches to the definition of the essence of investment
resources of enterprises**

Анотація.

В статті узагальнено погляди зарубіжних та вітчизняних економістів на зміст поняття інвестиційних ресурсів, уточнено сутність даної категорії. Сформульовано висновок щодо можливості виділення двох підходів до визначення сутності інвестиційних ресурсів підприємства відповідно з існуючими в економічній науці варіантами трактування поняття «ресурси». Для уточнення економічної сутності інвестиційних ресурсів підприємства були виявлені та сформульовані їх сутнісні ознаки. Різноманіття видів інвестиційних ресурсів підприємства обумовило необхідність уточнення їх класифікації. Визначено різні підходи до класифікації інвестиційних ресурсів, що базуються на різних класифікаційних ознаках, окреслено відмінності між ними. Представлено класифікацію інвестиційних ресурсів підприємств за сімома класифікаційними ознаками.

Summary.

The article summarizes the views of foreign and domestic economists on the content of the concept of investment resources, the essence of this category is specified. The conclusion about the possibility of distinguishing two approaches to the definition of the essence of investment resources of the enterprise in accordance with the existing in economic science variants of the interpretation of the concept of "resources" is drawn. In order to clarify the economic essence of the enterprise's investment resources, their intrinsic features were identified and formulated. The variety of types of investment resources of the company caused the need to refine their classification. Different approaches to the classification of investment resources based on different classification characteristics are defined, the differences between them are outlined. The classification of investment resources of enterprises according to seven classification criteria is presented.

Ключові слова: інвестиції, ресурси, інвестиційні ресурси, класифікація інвестиційних ресурсів, джерела формування.

Keywords: Investment, Resources, Investment resources, Classification of investment resources, Sources of formation.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку світових фінансово-економічних взаємовідносин принципово змінив погляди економічного співтовариства на процеси руху капіталу, викликавши сумніви щодо їх ефективності, а також адекватності існуючих інструментів фінансового аналізу. В умовах фінансової нестабільності та дефіциту довіри між агентами ринку капіталу значною мірою посилюється роль оцінки результатів діяльності компаній з точки зору раціонального використання всіх форм задіяних ними ресурсів.

Розміщення ресурсів шляхом інвестування є основним інструментом реалізації стратегії розвитку підприємства. Поточна діяльність підприємства є не що інше, як інвестиції у виробничі потужності. Водночас, в економічній літературі існують певні відмінності у трактуваннях деяких аспектів

інвестиційної діяльності підприємства. Зокрема, відсутній єдиний підхід до визначення терміну «інвестиційні ресурси підприємства», відповідно його економічний зміст потребує уточнення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням економічної сутності інвестицій, джерел формування інвестиційних ресурсів, механізму їх залучення займалися як зарубіжні вчені-економісти: Александр Г., Бейлі Дж., Гітман Л., Шарп У., так і вітчизняні: Бланк І.О., Губський Б.В., Кисіль М.І., Крупка Я.Д., Майорова Т.В., Пересада А.А., Поручник А.М., Татаренко Н.О. та багато інших. Проте, незважаючи на особливу увагу вчених до цієї економічної категорії, на сьогодні поняття «інвестиції», «інвестиційні ресурси» мають неоднозначне трактування, оскільки у зарубіжній і вітчизняній економічній і юридичній літературі немає єдиного підходу щодо їх визначення.

Постановка завдання. Метою дослідження є узагальнення існуючих підходів до визначення сутності поняття інвестиційних ресурсів підприємств, уточнення змісту даної категорії, виділення класифікаційних ознак інвестиційних ресурсів.

Виклад основного матеріалу дослідження.

У тих чи інших аспектах інвестиційні ресурси підприємств розглядаються у працях багатьох зарубіжних економістів. В працях вітчизняних науковців дане поняття почало використовуватись відносно недавно, що було пов'язано із трансформацією розуміння самої категорії «інвестиції». При цьому, характерним недоліком багатьох як вітчизняних, так і зарубіжних праць є те, що поняття «інвестиційні ресурси» хоча й використовується, але прямо не визначається.

Відповідно до словникового тлумачення під «ресурсами» розуміють, запаси чого-небудь, можливості, які можна використати у разі необхідності, кошти або джерела надходження будь-чого.

Аналіз праць по досліджуваному питанню дозволяє дійти до висновку, що у відповідності з існуючими варіантами трактування поняття «ресурси», в

економічній науці сформувалися два основні підходи до визначення сутності інвестиційних ресурсів підприємства. Перший підхід може бути продемонстрований наступним визначенням: «Інвестиційні ресурси представляють собою всі види фінансових активів, що залучаються з метою вкладення в об'єкти інвестування». В даному випадку інвестиційні ресурси розуміють як різновид фінансових ресурсів. Подібне бачення є досить поширеним, зокрема його підтримують У. Шарп, Г. Александер, І. Бланк. Очевидно, що в подібному трактуванні інвестиційні ресурси повністю ототожнюються з поняттям джерел фінансування інвестицій.

У рамках другого підходу інвестиційні ресурси визначаються як «цінності, що складаються з двох або інших інвестиційних проектів з метою приросту багатства в том або іншому вигляді». Деякі автори уточнюють склад цих цінностей, наприклад, «у сфері майнових і інтелектуальних цінностей», «у сфері реальних і фінансових активів» або «сукупність матеріальних, трудових і фінансових ресурсів».

Перший закон про інвестиційну діяльність, прийнятий в історії незалежної України, містить найбільш детальний перелік цих цінностей. Відповідно до Закону України «Про інвестиційну діяльність» інвестиції — це всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницького та іншого видів діяльності, у результаті якої створюється прибуток (дохід) чи досягається соціальний ефект.[1]

Багатьма науковцями визначення інвестицій, що подане у Законі України «Про інвестиційну діяльність», вважається на сьогодні одним із найкращих, оскільки враховує характер інвестицій і визначає їх як послідовний процес вкладання цінностей та отримання прибутку (доходу) або соціального ефекту та містить певну класифікацію інвестицій. Разом з тим, таке трактування не повною мірою розкриває економічну природу такого складного явища як інвестиції, звужуючи його до конкретного витрачання ресурсів на відповідні комерційні або соціальні цілі.

Заслуговують на увагу наведені переконання в наукових дослідженнях А. А. Пересади, що здійснення інвестицій з метою одержання соціального

ефекту є дещо неточними, оскільки такий ефект може досягатись не від прямих інвестицій у підприємство, а через збільшення доходів від інвестиційної діяльності і відповідних надходжень до державного бюджету, що можуть використовуватись на фінансування соціальних програм [2].

Вважаємо погодитися з визначенням, наданим у законодавстві України, але з деякими уточненнями, а саме, під інвестиціями розуміємо вкладання капіталу у всіх його формах в об'єкти підприємницької діяльності з метою отримання прибутку або досягнення економічного ефекту, здійснення якого пов'язано з факторами часу та ризику. Оскільки у Законі України «Про інвестиційну діяльність» дещо не зрозумілим залишається момент визначення соціального ефекту, адже існують випадки, коли отримати соціальний ефект можна лише через певний проміжок часу, і то за певних умов, або встановлення наявності такого ефекту є практично неможливим.[3]

У рамках розгляду наведених вище визначень виникає питання про співвідношення економічних категорій "інвестиції" і "інвестиційні ресурси", для відповіді на який нам потрібно буде уточнити економічну суть інвестицій.

Зарубіжна економічна наука, у рамках якої зародився і почав застосовуватися цей термін, в основному визначає інвестиції як вкладення в цінні папери, що обертаються на фондовому ринку. Подібне визначення пов'язане з уявленням про те, що в сучасній економіці велика частка інвестицій представлена цінними паперами, навіть у відношенні примітивних економік, де основна частина інвестицій існує у формі реальних.

У 80-х рр. ХХ ст. термін інвестиції увійшов і у вітчизняний науковий обіг. Через існуючі економічні реалії інвестиції ототожнювалися з капітальними вкладеннями і в цьому контексті розглядалися в рамках руху вартості в ході відтворення основних фондів. Дослідження окремих фаз цього руху привело до формування двох підходів до визначення економічної суті інвестицій - витратного і ресурсного.

Відповідно до витратного підходу інвестиції розумілися як витрати на відтворення основних фондів, їх збільшення і вдосконалення. Ігнорування

грошової форми обороту основного капіталу і фази перетворення засобів у витрати, яка повинна передувати виробничій фазі, спотворювало дійсну логіку і послідовність інвестиційного процесу, звужувало загальний простір руху інвестицій. Ресурсний підхід трактував інвестиції як засоби, призначені для відтворення основних фондів. Відновлюючи роль грошової форми руху капіталу як початкового пункту його обороту, ресурсний підхід в той же час ігнорував його подальший рух, послідовне перетворення під впливом цільових пріоритетів інвесторів в продукт інвестиційної діяльності.

Таким чином, істотний недолік обох підходів полягає в статичній характеристиці об'єкту аналізу, що базується на виділенні якого-небудь одного елементу інвестицій, витрат або джерел, обґрунтуванні пріоритету окремих фаз обороту засобів, що обмежує можливості дослідження інвестицій як цілісного процесу, в ході якого відбувається послідовна зміна різних форм вартості, реалізується динамічний зв'язок елементів інвестиційної діяльності: джерела-витрати-дохід. Тому, ключем до визначення економічної суті категорії інвестиції є синтез витратного і ресурсного підходів, що, зокрема, представлено в роботах Кейнса Дж. М.

На нашу думку, інвестиційні ресурси підприємства також не можна розглядати однобічно, як це робиться в рамках представлених вище двох основних підходів до їх визначення.

Для уточнення економічної сутності інвестиційних ресурсів підприємства нами були виявлені їх наступні сутнісні ознаки:

- інвестиційні ресурси мають потенційну здатність приносити дохід або інший позитивний ефект економічного і позаекономічного характеру. Разом з тим потенційна можливість приносити дохід реалізується лише в умовах ефективного управління інвестиційними ресурсами;
- інвестиційні ресурси відрізняються різноманіттям форм існування. В інвестиційному процесі кожна з форм накопиченого капіталу має свій діапазон можливостей і специфіку механізмів конкретного використання. Найбільш універсальною є грошова форма капіталу, яка, тим

не менш, для безпосереднього застосування в інвестиційному процесі в більшості випадків вимагає його трансформації в інші форми;

- інвестиційні ресурси підприємства є об'єктом ринкових відносин, оскільки є об'єктами купівлі-продажу. Інвестиційні ресурси обертаються на ринку особливого виду - інвестиційному ринку;

- інвестиційні ресурси як джерело доходу в підприємницькій діяльності інвестора є носіями фактора ризику. Ризик в даному випадку пов'язаний з можливістю зниження або неотримання доходу, а також можливістю часткової або повної втрати інвестованого капіталу. Як відомо, рівень прибутковості знаходиться в прямій залежності від рівня ризику;

- інвестиційні ресурси є носіями фактора ліквідності, під якою мається на увазі можливість їх реалізації за ринковою вартістю. Ця можливість забезпечує вивільнення капіталу. Логічним є пов'язування інвестування з факторами часу, ризику та ліквідності і у трактуванні сутності інвестицій І.А. Бланка: – «інвестиції підприємства - вкладання капіталу у всіх його формах у різноманітні об'єкти (інструменти) його господарської діяльності з метою отримання прибутку, а також досягнення економічного або неекономічного ефекту, здійснення якого базується на ринкових принципах і пов'язано з факторами часу, ризику та ліквідності».[4];

- інвестиційні ресурси представляють собою об'єкт часової переваги. Перед інвестором завжди стоїть альтернатива часової переваги використання капіталу - вибір об'єктів вкладення з різним рівнем прибутковості і, відповідно, різним терміном окупності.

На основі виявлених сутнісних ознак нами був зроблений висновок, що інвестиційні ресурси підприємства являють собою форму існування капіталу у вигляді матеріальних і нематеріальних цінностей, які направляються на здійснення підприємницької діяльності.

Таким чином, до інвестиційних ресурсів, на нашу думку, відносяться: грошові кошти, земельні ділянки, об'єкти природокористування, будівлі та споруди, різне обладнання, прилади та пристрої, обчислювальна техніка,

транспортні засоби, винаходи, корисні моделі, програми для електронних обчислювальних машин, ноу-хау, товарні знаки.

Перевагою такого трактування є те, що воно не суперечить чинному законодавству.

Різноманіття видів інвестиційних ресурсів підприємства обумовлює необхідність уточнення їх класифікації. Вивчення економічної літератури дозволило констатувати відсутність одного або ряду загальноприйнятих класифікаційних ознак і недосконалість багатьох існуючих класифікацій інвестиційних ресурсів підприємства.

На основі виявлених підходів до визначення сутності інвестиційних ресурсів підприємства нами були виділені відповідні групи класифікацій. Класифікації першої групи ґрунтуються на ототожненні інвестиційних ресурсів підприємства з фінансовими ресурсами. Класифікації другої групи базуються на уявленні про інвестиційні ресурси, як про цінності. Однак необхідно відзначити, що всередині наведених груп у різних авторів є розбіжності складу інвестиційних ресурсів, накладення класифікаційних ознак, а також змішування інвестиційних ресурсів на макро- і мікрорівні. При очевидному взаємозв'язку макро- і мікроекономіки, рух інвестиційних ресурсів на рівні національної економіки визначається параметрами національного заощадження і споживання, приватних інвестицій, розвитком банківського сектора і фондового ринку, транскордонним рухом капіталу і державною економічною політикою. Розгляд інвестиційних ресурсів в даному аспекті веде до праць основоположників економічної думки, таких як Сей Ж.Б., Сміт А., Рікардо Д. і Кейнс Дж.М., що заклали основи сучасних уявлень про фактори виробництва та ефективності розширеного відтворення. Таким чином, ототожнення інвестиційних ресурсів принципово неможливо.

У першій групі класифікацій ряд авторів виділяють наступні види інвестиційних ресурсів підприємства:

– власні джерела і внутрішньогосподарські резерви інвестора (прибуток, амортизаційні відрахування, грошові накопичення і заощадження

громадян і юридичних осіб, кошти, які виплачуються органами страхування у вигляді відшкодування втрат від аварій, стихійних лих, і інші засоби);

- позикові фінансові кошти інвесторів або передані їм кошти (облігаційні позики та інші засоби);

- залучені фінансові кошти інвесторів (кошти, одержувані від продажу акцій, пайові та інші внески громадян, юридичних осіб);

- кошти позабюджетних фондів;

- кошти державних цільових фондів та позабюджетних фондів;

- кошти іноземних інвесторів.

На наш погляд, дана класифікація поєднує декілька класифікаційних ознак: види джерел (власні, позикові і залучені джерела), територіальна приналежність (іноземні та вітчизняні джерела), форма власності (кошти державних бюджетів, позабюджетних фондів і приватних інвесторів).

Деякі автори наводять принципово тотожний, але більш укрупнений варіант вищенаведеної класифікації, який передбачає виділення:

- державних коштів (бюджетні кошти і кошти позабюджетних фондів, державні запозичення, пакети акцій та інші основні та оборотні фонди і майно державної власності та ін.);

- коштів господарюючих суб'єктів комерційного та некомерційного характеру, громадських об'єднань, фізичних осіб, в тому числі іноземних. Ці джерела включають власні та залучені кошти підприємств, а також колективних інвесторів, в тому числі інвестиційних фондів і компаній, пайових інвестиційних фондів, недержавних пенсійних фондів, страхових компаній та інші;

- коштів іноземних інвесторів (іноземні держави, міжнародні фінансові та інвестиційні інститути, окремі підприємства, інституціональні інвестори, банки та кредитні установи).

З одного боку, не можна не відзначити переваги даної класифікації з точки зору систематизації різних джерел за суб'єктами - власниками. З іншого боку, наведена класифікаційна ознака не є основоположною у

визначенні сутнісних відмінностей різних видів інвестиційних ресурсів і, таким чином, не є достатньою при проведенні класифікації.

Крім того, не можна не відзначити об'єднання джерел на макро- і мікрорівні.

Серед авторів, класифікації яких належать до першої групи, найбільш поширеною є точка зору, в основі якої лежить пріоритет ознаки видів джерел, що поділяє інвестиційні ресурси підприємств на власні, залучені і позикові. Класифікації, що відносяться до другої групи, базуються на використанні в якості ознаки натурально-речової форми інвестиційних ресурсів, наприклад:

- природні ресурси;
- трудові ресурси;
- матеріально-речові ресурси, які можуть бути використані в економічному розвитку (будівлі, споруди, машини і обладнання, транспортні засоби, засоби зв'язку і т. д.);
- інформаційні ресурси (в найширшому розумінні, від НДДКР до освітнього потенціалу суспільства і всіляких накопичень корисної інформації).

Відповідно до запропонованого нами визначення інвестиційних ресурсів підприємства їх класифікацію, на нашу думку, необхідно проводити на основі наступних типологічних ознак, що дозволяють комплексно врахувати сутнісні ознаки інвестиційних ресурсів:

- 1) натурально-речова форма інвестиційних ресурсів: реальні, в т. ч. матеріальні і нематеріальні, і фінансові інвестиційні ресурси;
- 2) рівень ліквідності інвестиційних ресурсів: високо-, середньо-, низько-, неліквідні;
- 3) рівень інвестиційного ризику інвестиційних ресурсів: високо-, середньо-, низько-, безризикові;
- 4) вид джерел формування ресурсів: інвестиційні ресурси підприємства, сформовані за рахунок власних, залучених та запозичених джерел;

5) територіальна належність власників джерел формування ресурсів: інвестиційні ресурси підприємства, сформовані за рахунок коштів резидентів і нерезидентів;

6) форма власності на джерела формування ресурсів: інвестиційні ресурси підприємства, сформовані за рахунок приватних і державних коштів;

7) термін залучення джерел формування ресурсів: інвестиційні ресурси підприємства, сформовані за рахунок коротко-, середньо- та довгострокових джерел.

Висновки. Залежно від поставлених цілей можливе подальше розширення класифікаційних ознак для виділення різних груп інвестиційних ресурсів підприємства (наприклад, за цільовим направленням використання, за стадіям інвестиційного процесу, за ступенем достатності їх обсягу, і ін.). Однак, на наш погляд, інші ознаки носять приватний характер.

Адекватне уявлення про сутність і склад інвестиційних ресурсів підприємства обумовлює можливість ефективного управління процесами їх формування та використання, яке, в свою чергу, є запорукою успішного функціонування компанії.

Література.

1. Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991 р. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1560-12/page/>
2. Пересада А.А. Управління інвестиційним процесом/ А.А. Пересада. – К.: Лібра, 2002. – 472с.
3. Шаповалова Т. Ю. Аналіз сутності деяких категорій інвестиційної діяльності / Т. Ю. Шаповалова, Н. В. Фесенко // Вісник Нац. техн. ун-ту «ХПІ»: зб. наук. пр. Темат. вип.: Технічний прогрес і ефективність виробництва. – Харків: НТУ «ХПІ». – 2011. – № 26. – С. 156-164
4. Інвестиційний менеджмент: підручник / І. О. Бланк, Н. М. Гуляєва; заг. ред. А. А. Мазаракі. - К.: 2003. - 397 с.

References.

1. The Law of Ukraine “On investment activity ”, 18.09.1991, available at:<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1560-12/page> (Accessed 1 June 2017).
2. Peresada A.A. (2002), Upravlinnia investytsiynym procesom [Management of the investment process], Libra, Kyiv, Ukraine.
3. Shapovalova T.U. and Fesenko N.V. (2011), “An analysis of the essence of some categories of investment activity”, Visnyk Nacionalnogo Tehnichnogou universytetu “HPI”, vol.26, pp. 156-164.
4. Blank I.O., Guliaeva N.M., Mazaraki A.A. (2003), Investytsiynyi management [Investment management], Kyiv, 397 p.